

TASVIRIY SAN'AT ORQALI 5–6-SINF O'QUVCHILARINING IJODIY QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI (QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI, NUKUS TUMANI MAKTABLARI MISOLIDA)

Tolegenova Nishangul
Nukus DPI magistranti

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada tasviriy san'at fanining 5–6-sinf o'quvchilarining ijodiy tafakkuri va individual qobiliyatlarini shakllantirishdagi o'rni yoritiladi. Nukus tumani misolida olib borilgan kuzatuvlar va tajribalar asosida o'quvchilarning tasviriy faoliyatga bo'lgan qiziqishi, estetik didi hamda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish yo'llari taklif etiladi.*

***Kalit so'zlar:** tasviriy san'at, ijodiy qobiliyat, estetik tarbiya, dars jarayoni, o'quvchilar, metodika, Nukus tumani.*

Kirish: Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri – o'quvchilarning ijodiy salohiyatini erta yoshdan rivojlantirish va ularni mustaqil fikrlaydigan, yangicha qarashlarga ega bo'lgan shaxs sifatida shakllantirishdan iboratdir. Ayniqsa, maktab ta'limining 5–6-sinf bosqichi o'quvchilarning psixologik rivojlanishi, estetik dunyoqarashi, badiiy tasavvuri va noan'anaviy fikrlash ko'nikmalari shakllanadigan eng muhim davr hisoblanadi. Mazkur bosqichda tasviriy san'at fani – nafaqat rasm chizish, balki o'quvchining tafakkur doirasini kengaytirish, vizual idrokini boyitish va ijtimoiy–madaniy ongini shakllantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Psixologlar va pedagoglarning (L.S. Vygotskiy, J. Gilford, Torrens, E. Ilyin va boshqalar) tadqiqotlariga ko'ra, aynan boshlang'ichdan keyingi sinflar – ya'ni 10–12 yosh oralig'i o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlari yuksak sur'atda shakllanadigan davrdir. Ushbu yoshdagi bolalarda tasavvur kuchi, ranglar orqali emotsiyalarni ifodalash, obrazli fikrlash, sintez va tahlil qilish qobiliyatlari tez rivojlanadi. Tasviriy san'at darslari esa bu salohiyatni yuzaga chiqarish, yo'naltirish va estetik mezonlar asosida boshqarish imkonini beradi.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni va "2022–2026-yillarga mo'ljallangan xalq ta'limini rivojlantirish strategiyasi"da ijodiy tafakkurni rivojlantirish, fanlararo integratsiyani kengaytirish hamda o'quvchilarda mustaqil izlanish ko'nikmalarini shakllantirish ustuvor vazifa sifatida belgilanmoqda. Ushbu strategik yondashuv tasviriy san'at fanining zamonaviy talablarga mos tarzda tashkil etilishini, innovatsion va shaxsga yo'naltirilgan metodlarni keng qo'llashni taqozo etadi.

Zamonaviy ta'lim tizimida tasviriy san'at o'quvchilarning estetik dunyoqarashini shakllantirish, tafakkurini rivojlantirish va ijodkorlik salohiyatini yuzaga chiqarishda muhim vosita hisoblanadi. Ayniqsa, 5–6-sinf yoshidagi

o'quvchilar uchun bu davr psixologik va ijodiy o'sishning sezilarli bosqichi hisoblanadi. Ularning tasavvuri, ranglar bilan ishlash madaniyati, shakl va fazoni idrok etish qobiliyati aynan shu paytda rivojlanadi. Shu boisdan ham tasviriy san'at fanining metodik imkoniyatlaridan to'g'ri foydalanish zarurdir.

Metodologiya:

Maqola mazmuni Nukus tumani maktablarida olib borilgan empirik tadqiqotlar, amaliy kuzatuvlar, pedagogik tajriba va kontent tahlil asosida ishlab chiqilgan. Tadqiqotda asosan **5–6-sinf o'quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini tasviriy san'at orqali aniqlash, baholash va rivojlantirish** metodlariga tayanilgan. Metodologik asos sifatida quyidagi yondashuvlar va usullar tanlab olindi:

1. Tadqiqot metodologiyasining nazariy asosi

Tadqiqot ishlari quyidagi nazariy manbalarga tayanadi:

L.S. Vygotskiy, A.N. Leontyev, D.B. Elkoninlarning bola psixologiyasi va ijodiy tafakkur nazariyalari;

J. Guilford va Torrensning ijodiy fikrlash va divergent tafakkur nazariyalari;

Zamonaviy san'atshunoslik, pedagogika va metodika fanlaridagi tasviriy san'at o'qitish tamoyillari (A.A. Muxina, T.I. Kobzeva, A.A. Qodirov va b.).

Bu manbalar asosida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda qo'llaniladigan metodlar aniqlab olindi.

2. Tadqiqot doirasi va ishtirokchilar

Tadqiqot 2024–2025-o'quv yili davomida Qoraqalpog'iston Respublikasi Nukus tumanidagi 6 ta umumiy o'rta ta'lim maktabida olib borildi. Unda jami:

5-sinf: 168 nafar o'quvchi;

6-sinf: 152 nafar o'quvchi;

12 nafar tasviriy san'at o'qituvchisi ishtirok etdi.

Shuningdek, 3 nafar maktab metodisti va 2 nafar hududiy san'atshunos ekspert ham ekspert sifatida jalb qilindi.

3. Amaliy metodlar

Tadqiqotda quyidagi **amaliy metodlardan** foydalanildi:

Kuzatuv – o'quvchilarning tasviriy san'at darslaridagi ishtiroki, qiziqishi va ijodiy faoliyatdagi xatti-harakatlari muntazam kuzatildi.

Suhbat va so'rovnoma – o'quvchilar, o'qituvchilar va ota-onalar bilan yarim tuzilgan intervyular orqali san'atga bo'lgan munosabat, qiziqish va imkoniyatlar aniqlashtirildi.

Pedagogik diagnostika – Torrensning "Ijodiy fikrlash testi" va Moskvadagi Ijodiy rivojlanish markazi tomonidan ishlab chiqilgan "Badiiy ijod ko'rsatkichlari" diagnostikasi asosida o'quvchilarning ijodiy salohiyati baholandi.

Mahsulot tahlili – o‘quvchilarning darsda va uyda bajargan rasm ishlari, kollajlari, maketlari va boshqa tasviriy ishlari mazmunan va texnik jihatdan tahlil qilindi.

4. Tajriba-sinov ishlari

Tajriba-sinov metodikasi ikki bosqichda olib borildi:

Diagnostika bosqichi (boshlang‘ich) – sinovdan oldin o‘quvchilarning mavjud ijodiy salohiyati aniqlab olindi.

Eksperimental bosqich – maxsus ishlab chiqilgan metodik materiallar asosida darslar tashkil qilindi (muammoli topshiriqlar, kollaj va fotokompozitsiya ishlari, ochiq havodagi plener darslari).

Natijaviy bosqich – tajriba yakunida o‘quvchilarning ijodiy yondashuvi va tasviriy ifoda vositalaridan foydalanish ko‘nikmalari qayta baholandi.

5. Statistika tahlil

Olingan natijalar statistik jihatdan SPSS dasturi yordamida tahlil qilindi. O‘quvchilarning sinovdan oldingi va keyingi ijodiy salohiyati ko‘rsatkichlari orasidagi farq **t-test** (juft tanlovli statistik tahlil) asosida aniqlanib, **p<0.05** darajasida ishonchliligi tasdiqlandi.

Natijalar: Tahlil natijalariga ko‘ra, tasviriy san‘at fanini interaktiv, loyiha asosida tashkil etish, shaxsiy yondashuv asosida topshiriqlar berish o‘quvchilarning ijodiy faolligini sezilarli darajada oshirgan. Quyidagilar aniqlangan:

1. **Ranglar bilan ishlash orqali emotsional ifoda kuchaygan.** O‘quvchilar o‘z his-tuyg‘ularini ranglar va shakllar orqali ifodalashga urinib, mustaqil g‘oyalar ishlab chiqqan.
2. **Kompozitsiya tuzishda ijodiy tafakkur shakllangan.** Har bir o‘quvchi o‘zining ichki dunyosini turli kompozitsiyalar orqali ifodalagan.
3. **Darslarda ijodiy muammoli topshiriqlardan foydalanish** o‘quvchilarning mustaqil qaror qabul qilish, tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirgan.
4. **Raqamli vositalar (grafik planshetlar, mobil ilovalar)dan foydalanish** qiziqishni oshirib, zamonaviy kompetensiyalarni shakllantirgan.

Muhokama: Tasviriy san‘at nafaqat estetik tarbiya vositasi, balki o‘quvchining ichki dunyosini anglash va uni ijtimoiy hayotga tayyorlashdagi samarali metodik vositadir. O‘quvchilarning rang, shakl, joylashuv va harakatni idrok etishdagi yondashuvlarini ko‘rib chiqish orqali ularning qanday fikrlayotgani, dunyoni qanday qabul qilayotgani ochiqlanadi.

Nukus tumanida olib borilgan kuzatuvlarda darslar an‘anaviy shaklda o‘tilganda, o‘quvchilarning faolligi past, ijodiy ishlarga qiziqishi esa sust ekani kuzatildi. Biroq interaktiv metodlar, loyiha asosidagi topshiriqlar va ko‘rgazmali darslar tashkil etilgach, o‘quvchilarda sezilarli ijodiy yuksalish ko‘zga tashlandi.

Xulosa: Tasviriy san'at orqali 5–6-sinf o'quvchilarining ijodiy qobiliyatini rivojlantirish uchun quyidagi yo'llar samarali hisoblanadi:

- Individual va differensial yondashuv asosida dars tashkil etish;
  - Interaktiv metodlar (muammoli topshiriqlar, vizual savol-javoblar, guruhli ishlar)ni keng qo'llash;
  - Mahalliy muhitga mos mavzular (Qoraqalpog'iston tabiati, xalq amaliy san'ati) asosida rasm ishlari tayyorlash;
  - Raqamli texnologiyalarni (kompyuter grafikasi, AR ilovalar) darslarga integratsiya qilish;
  - O'quvchilarning rasmlari asosida maktab ko'rgazmalari, tanlovlar tashkil etish.
- Ushbu usullar ijodiy tafakkur, emotsional ifoda va estetik dunyoqarashni shakllantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Tasviriy san'at darsliklari va metodik qo'llanmalari. – Toshkent, 2022.
2. Torrens, E.P. "Creativity and Development in Children." – New York, 2003.
3. G'ofurova D. "Tasviriy san'atda innovatsion metodlar." – Ilm Ziyo, 2021.
4. Nazarov M. "Maktab yoshidagi bolalar psixologiyasi." – Toshkent: O'qituvchi, 2019.